

április 27th, 2021 |

0

Szentmártoni Szabó Géza: Kolozsvári Márton és György Szent Györgyszobrának története

Az Anjou-korban és Zsigmond király uralkodása idején, a lovagi életforma magyarországi elterjedése során került előtérbe Szent György kultusza.

Károly Róbert 1326. április 24-én Visegrádon alapította meg a világi jellegű Szent György-lovagrendet. Az alapító levél egyik fennmaradt példányán az épen maradt viaszpecsét a sarkányölő jelenetet ábrázolja.[1]

Kiemelt

Támogató: NKA Összművészeti Programok Kollégiuma

Szerkesztő: Szondi György, Toót-Holló Tamás

A rovat természetesen nyitott: várjuk szépirodalmi műveket, tanulmányukat, képzőművészeti alkotásukat, hozzászólásukat.

Köszönjük a fotókat a Magyarországi Református Egyháznak

A hónap legolvasottabb bejegyzései

„...mint a jazz-zenekarok jam session produkciója”

753 views

Laczkó Mária: Mese habbal

379 views

Ady-pályázat | Verselemzések

362 views

Kettős könyvpremier | Meghívó

281 views

Kortárs irodalmi alkotások pályázata 2023

277 views

Könyvesbolt

Liskay Zoltán: Hátam mögött észak

2021. április

H	K	S	C	P	S	V
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30		

« márc

máj »

Archívum

2023. október

2023. február

2023. szeptember

2023. január

2023. augusztus

2022. december

2023. július

2022. november

2023. június

2022. október

2023. május

2022. szeptember

2023. április

2022. augusztus

2023. március

2022. július

Fig. 1.

A Kolozsvári testvérek, Márton és György, 1373-ban készítették el Szent György vitéznek a prágai várban álló lovas szobrát. Több magyarországi templomban maradt fenn Szent György-oltár, vagy a sárkányölőt a megmentett leánnyal együtt megjelenítő falkép. A közkeletű ábrázolások előképeként felsejlik a görög mitológia két jelenete: a Pegasuson lovagló Bellerophon küzdelme Chimerával, illetve az Andromédát a szörnytől megmentő Perseus története. A mártírként tisztelt szent ünnepnapja április 24-re, azaz a Bika-csillagkép uralmának naptári kezdetéhez került, talán a kereszténységgel a IV. század közepéig versengő Mithras-kultusz igen elterjedt, képileg is egységesen megformált bikaölő jelenetének feledtetése érdekében.

Szent György középkori legendájának képi és szobrászati megjelenítése főként a sárkány megsebesítésének és megölésének elbeszélésére szorítkozott. Ebben az elképzelt jelenetben négy szereplő vonult fel: György vitéz és a lova, a megmentésre váró királylány és a sárkány. A XVI. század eleji *Érdy-kódex* karthauzi szerzetes fordítója ekként adta elő a legendabeli viadalt:[2]

„Mikoron ezeket beszélének, íme, az nagy sárkány felemelé ő fejét az tóból, és reájok kezdé jönni. Ottan az királ leánya reszketni kezdé, és mondá Szent Gyergy vitéznek: Fuss el hamarsággal! Ottan azért Szent Gyergy lovára ile, és szent keresztnek jegyével magát megjegyzé, és az sárkány ellen nyomolék. És csúcsáját érésen mefogótozván, és ennen magát Úr Istennek ajánlván, neki eklelé, és az sárkánt az feldre leejté. És mondá az leánnak: Ódd el övedet és vesd nyakára az sárkánnak; semmit ne félj jó leányom! Mikoron azt tette, úgyan követi vala ötet, mint az sziligy bestye.”

A teljes *Szent György-legendát* az 1320–1340 között készült *Magyar Anjou-legendárium* képsorozatban mutatta be. A sárkánnyal való viadal képét a miniátor, az *Érdy-kódex*ben olvashatóval megegyezően, úgy festette meg, amint a leány ráveti az övét a Szent György által megsebzett sárkányra.[3] Más ábrázolásokon a rettegő leány egy sziklaormon állva nézi az éppen folyó küzdelmet. Ilyen ábrázolás maradt fenn a Szatmár vármegyei Tarpán is, ahol 1984-ben a református templom északi falán, olyan XV. század eleji freskókat tártak fel, amelyek egyikén Szent György viadala látható.[4] A kettős keresztet viselő vitéz almásderes paripán, azaz fehér pettyes szürke lovon ülve, dárdával döfi torkon a sárkányt.[5] A királylány összetett kézzel áll a sziklán.

2022. június	2019. március
2022. május	2019. február
2022. április	2019. január
2022. március	2018. december
2022. február	2018. november
2022. január	2018. október
2021. december	2018. szeptember
2021. november	2018. augusztus
2021. október	2018. július
2021. szeptember	2018. június
2021. augusztus	2018. május
2021. július	2018. április
2021. június	2018. március
2021. május	2018. február
2021. április	2018. január
2021. március	2017. december
2021. február	2017. november
2021. január	2017. október
2020. december	2017. szeptember
2020. november	2017. augusztus
2020. október	2017. július
2020. szeptember	2017. június
2020. augusztus	2017. május
2020. július	2017. április
2020. június	2017. március
2020. május	2017. február
2020. április	2017. január
2020. március	2016. december
2020. február	2016. november
2020. január	2016. október
2019. december	2016. szeptember
2019. november	2016. augusztus
2019. október	2016. július
2019. szeptember	2016. június
2019. augusztus	2016. május
2019. július	2016. április
2019. június	2016. március
2019. május	2016. február
2019. április	2016. január

In die sancti Georgii. qui interfecit draconem.

A XIV. század vége óta áll a prágai várban a Kolozsvári testvérek Szent György-szobra, amely a középkor egyik nagyszerű műalkotása, és amelynek magyarországi előtörténetét, a szobor alkotóinak kilétét, lépésről-lépésre haladva, csupán több száz év után sikerült kideríteni. A magyar művészettörténészek immár több mint száz esztendő óta igen sok értékelést és vitáikkal írtak a szobor eredetéről, kiválóságáról és rejtély övezte alkotójáról. A kutatások szorosan kapcsolódnak a mára elpusztult XIV. század végi nagyváradi királysobrokhoz, kiváltképpen Szent László megcsodált lovas szobrához.[6]

Sz. György *¶ Ktoho toho: Nui geden byl w Cechach/ který dielal wyborne Zvonny/ a Dělá
ty Obráz nad té; y gina rozličná díla od i Nedi/ gmu; bylo gméno Wacslaw/ a přigmit Špěhář/
Kaurau. em mezy givym siwym i Nstro rostwim/ Síl obraz Swateho Girij na Koni/ a Sais
na Stak/ a to veslecko duu z Nedi/ To wida Cysarz welmi gey baromal/ Strybren
glattan y pocuwofti/ a ten Duon nad Kaurau/ na Grabie Prájskem postawu kazal.*

A prágai várban álló sárkányölő Szent György-szoborról elsőként Václav Hájek z Libočan (1499–1553) cseh történetíró tett rövid említést 1541-ben az anyanyelvén kiadott cseh krónikájában, mégpedig az 1373-as év eseményei között.[7] Ő úgy vélekedett, hogy egy bizonyos Václav Špěhář, avagy Wenzel Späher volt a szobor alkotója. 1596-ban Johann Sander német fordításában is megjelent Hájek cseh krónikája.[8] Ezt később újra kiadták:

1697-ben Nürnbergben, 1718-ban pedig Lipcsében. Sander furcsa módon a Späher nevet is lefordította, így lett belőle Wenzel Kundschafter. Németül mindkét szó kém, felderítőt jelent. A szoborra vonatkozó szöveg magyarra fordítva így szól:

Sz. György lovag szobra a prágai vár vízköpő csöve felett: Ugyanebben az évben [1373-ban] akadt egy ügyes ember Csehországban, aki pompás harangokat, ágyúkat és egyéb ércműveket öntött, Wenzel Späher néven. Több mesterműve között Szent György lovag lovas szobrát, és a sárkányt a sziklán; mind rézből és belül üregesen öntötte ki, amelyet Károly császár arannyal és ezüsttel gazdagon bevonatott, valamint a kiöntött lovat és sárkányt, a prágai vár vízköpő csatornája fölé állíttatta.

A szobor, amelyet eredetileg talán belső térbe szánhattak, a Mihulka-torony közelében lévő kutat díszítette, ahol egy 1541. június 9-én támadt tűzvészben megsérült. Ekkor a toronyból lezuhanó gerenda a lovas jobb karját a lándzsával együtt letörte. A palota kapujához átvitt szobrot javító kézműves a kelleténél magasabbra forrasztotta vissza a vitéz döfő kezét. Jiří Trnický cseh nyelvű versének tanúsága szerint, 1562. szeptember 20-án, a Miksa cseh királlyá választásakor rendezett lovagi játékok során, a nézők felmásztak a több mint száz esztendeje ott álló szoborra („Snad více než od sta let bez pohnutí”), amely ledől a talapzatáról, és a ló feje némileg megrongálódott.[9] 1573 májusában a szobron álló vízköpőt (Röerkasten ... darauf das gegossen Bild der Ritter Sanct Georg stehen soll), ugyanazon év októberében pedig a szobrot javították, amint azt a fennmaradt számlák igazolják.[10]

A szobor kiemelkedő sziklát utánozó részéről ma már hiányzik a királyné kicsiny alakja. Hasonló lehetett a megoldás a Tarpán feltárt falképen ábrázolt jelenethez, ahol a királyné ugyancsak a lovas előtti sziklafokon áll. A kompozícióban fontos szerepet játszó leány egykori figurája már 1541-ben is hiányzott, hiszen Václav Hájek cseh krónikájának szoborleírásában csupán a lovagot és lovát, valamint a sárkányt említette meg, a leány figuráját akkor távolíthatták el, amikor a szobrot kútszoborrá alakították át, és a szökőkút sárkányfejes vízköpőjét illesztették annak megüresedett helyére.

A viaszvesztéses eljárással készült prágai szobor lovát alkotói, a tarpai falképen levőhöz hasonlóan, almásderesnek ábrázolták a bronz felületén sorjázó foltszerű formákkal. A paripa a farkán lévő csomózás és a lószerszámok is magyarországi előképekre utalnak.[11]

1710-ben Karl Adolf Redel (1659–17??) részletesen írt a szoborról a Prága nevezetességeiről szóló könyvében:[12] „Auf der Lincken des Pferdes ist S. Georgii Schild, auf welchem ein güldenes Creutz, und auf solchem die Inscriptio, von wem, und wann diese Statua gesetzet worden.” Azaz: A ló baloldalán van Szent György pajzsa, amelyen aranyozott kereszt van, és azon a felirat, hogy ki és mikor készítette ezt a szobrot.

1749-ben elveszett ez a pajzs, amely talán Szent György alakjának bal karján függött, de szerencsére annak latin feliratát ketten is feljegyezték: 1677-ben a jezsuita Bohuslav Balbín (1621–1688) *Epitomae*-jában a következőképpen:[13]

„Hagek Wenceslaum Speherz laudati operis authorem nominat, at ipsa inscriptione, quam ex aere descripsi, refellitur, quae sic habet: A. D. MCCCCLXXIII hoc opus imaginis S. Georgii per Martinum et Georgium de Clussenberch confalatum est.” Azaz: Hagek a dicséretes műalkotás készítőjének Václav Špehř-et nevezi meg, ám magán a feliraton, amelyet a bronzról másoltam le, ez megcáfolódik, amely így szól: Az Úr 1373-dik esztendejében ezt a művet, Szent György képmását, Kolozsvári Márton és György öntötte egybe.

1700-ban Jan František Beckovský (1658–1725) cseh nyelven írt történeti művében a Balbinnál olvashatóval azonos feliratot közölt.[14] 1681-ben Bohuslav Balbín egy másik könyvében hosszasan méltatta a szobor szépségét:[15]

„S. Georgii Equestris statua, (quam modo nominaveram) miraculo est artificibus; ex aere campano constat; Equi, et Sancti Equitis lineamenta tanta diligentia expressit artifex, ut nihil magis; minimae venulae, et fibrae, et quidquid usquam in Equo vivit, vivit in aere; praecipuum mihi visum semper est, quod et conatum Equi in saltu, et Equitis totius sese saltui accomodantis flexum ad unguem expresserit. Fabricatum hoc opus est An. 1373. Carolo IV. regnante, ut in Epitome narravi; sub hac statua aqua dulcis, et fontana syphonibus, Dracone aquam vomente, magno impetu salit.”

Azaz: Szent György lovas szobra (amint éppen megnevezhetném) bámulatot kelt művészségeivel; harangérből készült; a ló és a szent lovas körvonalait oly nagy gondossággal alakította ki a művész, hogy nincs kívánatosabb; a legkisebb erek és szőrök, és bármi valahol él a lovon, él a bronzon; kitűnő látvány mindig nekem, és az ahogy a ló gyürkőzését az ugrásra, és a magát az ugrásnak teljességgel átadó lovas erőlködését hajszálnyi pontossággal ábrázolta. Ez az alkotás 1373-ban készült el, IV. Károly uralkodása idején, amint

az *Epitomé*ban elbeszéltem. Eme szobor alatt kellemes víz van, és a forrás a csatornákból egy vizet okádó sárkány által, nagy buzgással folyik ki.

1757-ben a szobrot előbb az óvárosi városháza elé, majd a Szent Vitus-székesegyház mellé helyezték át. Ezt megelőzően, 1749-ben ellopták róla a pajzsot. Az erről szóló, a prágai vár levéltárában fennmaradt feljegyzéshez odairták a pajzs némileg félreolvasott feliratát is: „Ao. 1373 completum est hoc opus imaginis Sti Georgij per Martinum et Georgium de Chilenburg” (utólag a g-ét áthúzták és átírák ch-ra). Balogh Jolán szerint ez „a névtelen feljegyzés igen értékes, mert Balbin másolatán kívül ez az egyetlen, mely közvetlenül a szoborról készült”. [16]

1784-ben Franz Pubitschka (1722–1807) prágai jezsuita történész kronológikus cseh történeti művében, meglepő módon, a helyes német névalakban idézte a Szent György-szobor feliratát, amikor ugyanott Václav Hajek téves adatát cáfolta: [17] „Die lesebare Unterschrift nennet die Künstler Martin und George von Clussenburg so deutlich; daß ich nicht begreife: wie Hagek einen gewissen Wenzel Speherz die Ehre zuschreiben kann.” Azaz: Az olvasható aláírás olyan világosan nevezi meg a Clussenburgból származó Márton és György művészeket, hogy nem értem, miként tulajdoníthatja Hagek az elismerést egy bizonyos Wenzel Speherznek.

Innen már csak egy lépés lett volna felismerni, hogy Clussenburg alighanem az erdélyi Kolozsvárral lehet azonos. Nem így történt. A XIX. századi német szakírók nem tudtak mit kezdeni a számukra ismeretlen városnévvel, ezért a légből kapott Clussenbach névforma alapján próbáltak az alkotók nyomára lelteni. Ám ez a változat sem adott nekik támpontot arra, hogy a prágai Szent György-szobor alkotóinak valós származási helyére fényt derítsenek. 1879-ben Wenrich Vilmos (1822–1895) erdélyi szász tudós vette észre, hogy a feliratban olvasható Clussenberch Kolozsvár korai szász elnevezésének némileg torzult változata, majd a hozzákapcsolt Márton és György személynevek révén megállapította, hogy a prágai Szent György-szobor alkotói ugyanazok a művészek voltak, mint akik Nagyváradon Szent László királyról 1370-ben álló, majd 1390-ben lovas szobrot készítettek. [18] Weinrich még egy érdekes bizonyítékkal hozakodott elő:

„Nevezetes e tekintetben még egy más jelenet is. Miskolczi István Szent László lováról beszélvén, azt mondja: Equi dexter testiculus grandior est altero. [19] Érdekesebbnek tartottam ezen észrevételt, mintsemhogy elmulasztottam volna Prágában is Szent György lován a testiculusi arányokat vizsgálni, és valóban, ott is az állatnak ily módon való alakítását találtam. Mindezeknek alapján tehát kétséget nem szenved, hogy a prágai emlékek hazai művészeink egy munkáját bírjuk.”

Ennek a jelentős felfedezésnek, a bronzból öntött ló eltérő méretű heréin kívül, a további bizonyítékai a következők. A Weinrich által említett Miskolczi Csulyák István (1575–1645) református prédikátornak köszönhetjük, hogy ismerjük a Szent László-szobrok egykori feliratait, mert ezeket 1609. június 27-én, egy Váradon rendezett egyházi ülés idején lemásolta és beírta diáriumába. [20] Kézirata leszármazottjai révén jutott Keresztési József (1748–1812) szalacsi református lelkész birtokába. 1804-ben ebből a dokumentumból közölte az egykori feliratokat Schedius Lajos, [21] majd 1806-ban Keresztúri József Alajos. [22] A diárium ma már az Országos Széchényi Könyvtárban van. [23] A szentkatolnán lakó Polos István, Apafi Mihály fejedelem birtokigazgatója, 1671-ben ugyancsak feljegyezte a lovas szobornak a Miskolcziéval egybevágó feliratát, ám az ő 1669–1676 között írogatott naplójának csak a XX. században vált ismeretessé. [24] A bronztablákról lemásolt feliratok a következők:

„In ipso Arcis ingressu ad dextram aenea S. Ladislai regis imago aeneo equo insidens, quondam integra, et tota auro splendens, in dextra habet asciam lignariam quasi sectionem minitans. Equi dexter testiculus grandior est altero. Subtus equum in aenea tabella haec leguntur:

Anno M390. die XX. mensis Maii rege Sigismundo et Maria regina feliciter regnantibus, hoc opus fieri fecit Reverendus in Christo pater d. Joannes Episcopus Varadiensis per Magistros Martinum, et Georgium de Colosvar, in honorem Sancti Ladislai Regis.

E regione tres homines ibidem aenei pedes stantes. Primus ad sinistram habet ensem catena e collo pendente, cum securi, calcaribus et tabella, cum hac inscriptione:

Anno d. MCCC40. Serenissimo Principe regnante domino Ludovico rege Hungariae – – – Venerabilis Pater d. Demetrius Episcopus Varadiensis fieri fecit has Sanctorum imagines per Martinum et Georgium filios Magistri Nicolai pictoris de Colosvar.

Secundus habet pomum aureum cum cruce, gladio non evaginato catena ligato, habet quoque calcaria.

Tertius imberbis est tenens sceptrum regale: qui habet gladium, pugionem, calcaria, et tabellam cum nota † Horum nomina vulgo circumferuntur, quod sint Ladislaus, Stephanus ac Emericus.”

A várba belépve jobb felől Szent László király ércszobra érc lovon ülve, hajdan ép és egészen aranytól ragyogó, jobbában favágó szekercét tart, mintegy vágással fenyegetve. A ló jobb heréje nagyobb a másiknál. A ló alatt kis ércablán ezek olvashatók:

Az Úr 1390. esztendejében, május hó 20. napján, Zsigmond király és Mária királyné szerencsés uralkodásakor valósította meg ezt az alkotást a Krisztusban tisztelendő János atya, váradai püspök, a Kolozsvárról való Márton és György mesterek által Szent László király tiszteletére.

Ezen a területen három ércből való ember ugyanott gyalogosan áll. Az elsőnek balra a nyakából láncon lógó kardja van, bárdal, sarkantyúkkal és táblával, ezzel a felirattal:

Azaz: Az Úr 1470. esztendejében, a felséges fejedelem, Lajos király úr uralkodása idejében, – – – a tisztelendő úr, Demeter atya, váradai püspök valósította meg ezen szentek szobrait Márton és György, a Kolozsvárról való festő, Miklós mester fiai által.

A másodiknak aranyalmája van keresztel, láncon lógó, ki nem vont karddal, sarkantyúi is vannak. A harmadik szakálltalan királyi jogart tart, van kardja, töre, sarkantyúi, és táblája ezzel a jellel † Ezek neveiről közönségesen azt híresztelik, hogy ezek László, István és Imre lennének.

Ezekből a feliratokból derül ki, hogy a szobrok két alkotója, Márton és György, testvérpár volt, az apjuk, Miklós mester pedig festő. A három gyalogos királyszobor készítésének 1440-es

évszáma valószínűleg téves olvasat 1470 helyett. Nagy Lajos király ugyanis 1342–1382 között uralkodott; az Itáliát is megjárta megrendelő, Futaki Demeter pedig 1345-től haláláig, 1372-ig volt váradi püspök. A lovas szobor megrendelője már az utóda, Cudar János volt, aki 1383–1395 között volt az egyházmegye püspöke.

Az elkövetkező kétszáz évben sokan írtak elismeréssel és csodálattal a szobrokról. Janus Pannonius is beszélt hozzájuk váradtól búcsúzó versének soraiban: „Aurati pariter valetae reges!” Azaz: Isten hozzátok együttesen, aranyozott királyok! Illetve: „At tu, qui rutilis eques sub armis / Dextra belligeram levas securim.” Azaz: Ám te, aki lovagként vöröslő fegyverzetben / Jobbodon harci bárdot tartasz. A *Peer-kódex*ben fennmaradt, XV. század végi, váltakozóan latin és magyar nyelvű Szent László énekben is előkerül a lovas szobor magasztalása:[25] „Tua imago sita est in muro alto / Splendet ut Sol, fulget ut aurum.” – „Képed feltölték a magas kőszátra, / Fénlik, mint nap, sajog, mint arany.” Bonfini és Oláh Miklós röviden írtak róla. A reformáció idején Szkárosi Horvát András már ostromozta az általa bálványának tekintett lovas szobor tisztelőit. 1549-ben „Mind ez világnak, im, esze veszett” kezdetű, Tállyán szerzett zsoldárparafrázisában ezeket írta:[26]

Várad nagy kárt téssz mind ez országnak,
Hogy véget nem vetsy a sok vakságnak,
Csak zabot pallasz az nagy érlónak,
Hiszem Istent alítod vaknak.

Oly igen féltém az török császárt,
Meg ne jargálná Szent László lovát,
Fogva ne vinné sok kövér papját,
Akik kerengik szép koporsóját.

Fél évszázaddal később, a törökök valóban meg akarták jargalni Szent László lovát, amikor 1598. október 3-a és november 3-a között megostromolták az éppen királyi kézen levő Váradot. A kísérletük azonban akkor még kudarcba fulladt. Egy másik császár, a német-római, azaz Rudolf magyar és cseh király is szívesen birtokba vette volna a szobrokat, mert úgy hallotta, hogy közöttük van Mátyás királyé is. Ernő főherceg azonban december 1-én, Kassáról írt levelében arról tájékoztatta bátyját, hogy a szobrok másokat ábrázolnak: „wie sie an der Kirchen stehen sollen, zu der mitte des Königs S. Stephani in Ungern, zur lingken seines Sohns Emerici, und zur rechten Stí Ladislai des Königs mit ein Beil in der Handt, und dennoch wiederumb absonderlich dieser selbe S. Ladislaus mit seinem Beil in der Hanndt auf ein großen geößenen Roß.” Azaz: ezek a templomnál állnak, középtűt a magyarországi Szent István király; tőle balra fia, Imre; jobbra pedig Szent László király bárdal a kezében, majd ismét külön ugyanezen Szent László bárdjával a kezében egy nagy öntött lovon. A főherceg megírta azt is, hogy ezek a szobrok nagy súlyuk miatt nehezen szállíthatóak; sőt a nép is babonásan ragaszkodik hozzájuk, mert úgy hiszik, hogy amíg ezek a szobrok ott állnak, a vár nem kerülhet a török hatalmába. Megemlítette azt is, hogy a törökök egy magas emelvényről, ahonnan beláthattak a várba, nagy igyekezettel lövöldöztek a szobrokra, de azokat nem találták el. Rudolf megtudván, hogy nem világi, hanem vallási háttérűek a szobrok, elvetette a tervét.[27]

Várad 1598-as ostromát elbeszélve Istvánffy Miklós (1538–1615) is kitért a lovas szobor és környezete rövid leírására.[28] Ugyanezen ostrom kapcsán az erdélyi történetíró, Szamosközy István (1570–1612) volt az, aki kéziratos történeti művében, a feliratok alapján, az ottani királysobrok alkotóiról is megemlékezett:[29] Elismerő szavai magyar fordításban: [30]

Az ő emlékezetére szentelt lovas szobor mind a mai napig megvan Váradon: Zsigmond király és Mária királynő uralkodása alatt János, a város püspöke állíttatta, bronzból öntötték, annak idején teljes nagyságban arannyal volt bevonva; éppen akkora, mint egy lovas, amekkorának Antonius császárt a római Capitolium magaslatán, Gattamelatát Padovában, Bartholomaeus Colleoneust Velencében csodálhatjuk, bár ez a miénk nem olyan tökéletes művészettel készült, hiszen idevalósi, kolozsvári Polyclitusok:[31] Márton és György készítették, amint ugyanitt a szobor felirata hirdeti. Maga a király amazonbárdot tart magasra emelt jobbójában, mellette három gyalogos királyalak áll ugyancsak bronzból, a háromkirályok képmása, akik a kisdéd Messiást legelsőként tisztelték meg ajándékaikkal.

1604-ben Szenci Molnár Albert (1574–1634) magyar–latin szótára ajánlólevelében hasonlóan beszélt Szent István, Szent Imre és Szent László gyalogos szobrairól.[32] Magyarra fordítva: [A magyarok] az ezután következő századokban, a boldogságos szüzön kívül, különösen a közönségesen háromkirályoknak nevezett napkelti bölcseket tisztelték, mivel őket tulajdon őseiknek vélték. Ezért is állították fel bronz szobraikat Váradon, a főtemplom előtti téren, amelyek a hagyomány szerint egykor szintiszta arannyal voltak bevonva.[33]

1621. július 8-án a városon átutazó Révay László (1600–?) kissé felületesen olvasta el a lovas szobor feliratát, mert ezt jegyezte fel naplójába:[34] „érkeztünk Váradra. Szent László királyt öntette egy kolozsvári ötvös anno 1390.”

1659-ben, csaknem négy évtizeddel szerzője halála után jelent meg Révay Péter (1568–1622) koronaőr könyve, a *De monarchia*, amelyben ő is magasztalóan szólt a lovas szoborról: „corpus mandatum tumulo Varadini, ubi in ipso templi aditu posita est equestris statua Ladislai, ut mole aenea insignis, ita opere et artificio admirabilis.”[35] Azaz: László testét Váradon tették sírba, ahol éppen a templom bejáratánál helyezték el lovas szobrát, ez amennyire nevezetes az érc tömege miatt, épp annyira csodálandó alkotásként és mesterműként.

Mathias Miles (1639–1686) szász történetíró 1670-ben kiadott német nyelvű erdélyi krónikájában ugyancsak szót ejtett Szent László lovas szobrának készítése idejéről és annak két alkotójáról. Magyarul: Az Úr 1389. esztendejében Sz. Ladislao tiszteletére teljes ércszobrot, soha nem romlandó emlékezetre, készített két kolozsvári mester, Martino és Georgio vörösrézöntők (amint a rajta lévő írás tanúsítja).

1660. július 14-én a törökök ismét ostromolni kezdték Váradot. A védők a szabad elvonulást választva, augusztus 27-én feladták a várost. Nem sokkal ezt követően kereste fel a várost a török világot, Evlia Cselebi, aki könyvében szót ejtett az ottani szobrokról és szétverésükről:[36] A török szöveg magyar fordítása:

Várad várának talizmánjai. Várad belső vára előtt néhány híres uralkodónak szobra állott. Némelyike bronzból volt s lovon ülő helyzetben volt felállítva. Fácseti Ali aga azt mondá, hogy miféle bélpoklos bálványszobrok ezek? S lovát neki ugratván, szablyáját úgy dobta az említett bronzszoborhoz, hogy annak a szobornak jobb karját egyszerre leszakította, mint egy ugorkát. A többi nép is kardjával csapott erre a bálványra. Némelyeknek a kardjuk darabokra törött, de Ali agának régi német kardja volt s néhány bálványt összevagdalt vele. Ezek a szobrok oly szépek voltak, hogy mindegyik ragyogott az aranytól, mindegyik felért egy-egy Rumélia-tartomány adójával. Szemeik éjjel-világító kőből, körmeik húsz karátos gyémántból voltak, némelyiknek kezében drágaköves, zománcos buzogány és dárda volt, derekukat öv, vállukat pajzs díszítette. Némelyik lóháton ülve, másik pedig gyalog volt; aki lovaikat látta azt vélte, hogy elevenek. Mindegyiknek a termete felért két ember termetével.

Cselebi még azt is elmondta, hogy a szobrokat Ali pasa szerdár, egyéb zsákmányolt kincsekkel együtt, ökrös szekereken Belgrádba szállíttatta. Ott a főszerdár megparancsolta, hogy a váradi várból hozott ércszobrokból ágyút öntsenek. Egy szobrot ferhádi kalapácsokkal százezer baj és vesződés között összetörtek, ezután tűzbe tették azt, csak hogy lehetetlen volt megolvasztani, azért végtére kihúzták a tűzből és felhagytak a munkával.

Szalárdi János (1601–1666) erdélyi történetíró is megírta, hogy a törökök „az három oszlopon álló, és IV. László király lovas, nagy mesterségesen öntetett statuáit, állóképeit, hogy nekik mintegy reliquiók volna semmiféle képeket nem szenvedni, mindenestül diribról-darabra roncolták vala.”[37] A várban hagyott töredékéből talán maradhatott néhány darab az utókorra. Egy 1857-ben megjelent, Nagyváradot bemutató újságcikk, amely Horváth Mihály (1809–1878) történetíró könyve nyomán,[38] az egykori királysobrokról is megemlékezett, úgy tudta, hogy „Sz. László aranyozott lovagszobrának egy töredéke, a ló egyik lábának patája látható a Nemzeti Múzeumban.”[39] A derék újságíró híradását azonban semmi nem igazolja.

A Kolozsvári testvérek nagy művészi értéket hordozó Szent György-szobra arra is alkalmas, hogy általa hitelt adhatunk a Szent László elpusztult váradi lovas szobrát magasztaló hajdani leírásoknak. Ez a szobor megformálásban a prágaihoz nagyon hasonló lehetett, ám méreteiben jóval meghaladta azt. A gyalogos szobor látványát talán a legjobban az az üveglak őrizte meg, amely Bazel egykori kartauzi kolostorának templomában maradt fenn. Ezt a „Ladislaus rex Hungariae” feliratú, színes üvegféket 1418-ban készítették a konstanzi zsinaton résztvevő Kanizsay János (c.1350–1418) esztergomi érsek megrendelésére.[40] A lovas szobrot pedig, ha kicsiny formában is, de szemléletesen ábrázolja II. Ulászló király 1499-ben kibocsátott guldenján a hátoldali veret.[41]

A nagyvárad királyszobrok feliratainak latin szövegében Kolozsvár magyar neve szerepelt a két alkotó, Márton és György származási helyeként. A testvérpárt 1373-ban ugyancsak együtt említő prágai feliratba ugyanezen erdélyi város nevének német változata került, amelyet a XVII. század végén tévesen Clussenberch-nek betűztek ki. Az oklevelekben a XIII–XIV. században szereplő magyar „Clusvar” százsz tükörfordításaként jelent meg a „Clusenburg” változat, amelyet az élő beszéd nyomán leírhattak akár Clussenburch formában is.[42] Ez a névalak szerepel a kolozsvári Szent Mihály-plébániatemplom és annak főkegyháza, a Szent Jakab kápolna számára 1348-ban kiadott búcsúengedélyben: „ecclesia parochialis Sancti Michaelis Archangeli in Clusenburg ac capella Sancti Jacobi eius filia Transilvaniensis diocesis.”[43] (Csak jóval később, téves népetimológiás fejleményként alakult ki a német Clausenburg elnevezés, illetve a humanista latin Claudiopolis.)

A feltevések szerint Nagy Lajos magyar király akkor küldte volna ajándékba a Szent György-szobrot, amikor 1373. június 1-jén egyezséget kötött arról, hogy két éves leányát, Anjou Máriát (1371–1395), eljegyzi IV. Károly német-római császár és cseh király fiával, az ötéves Luxemburgi Zsigmonddal (1368–1437), a majdani magyar királlyal.[44] Az időpont egybevág a szobron egykor szereplő készítési dátummal. A városnév pedig a megajándékozott császár által beszélt német nyelvhez igazodik.

Érdemes megjegyeznünk, hogy a két évtized eltéréssel készült váradi szobroknál bronztáblákon voltak a feliratok. A közties időben alkotott Szent György-szoborhoz viszont nem tartozott Prágában bronztábla, hanem a pajzsra volt a felirat. Ez arra utalhat, hogy eredetileg máshová szánhatták ezt a művet, a pajzsot utólagosan, új dátummal helyezhették rá.

A Kolozsvári testvérek lóháton ábrázolt szentekről kapták a keresztnévüket: egyiküket a köpenyét a koldussal megosztó Szent Mártonról, másikat pedig a leánymentő és sárkányölő Szent Györgyről. Talán a keresztnéveik is arra inspirálhatták őket, hogy egy harmadik lovas szentet, Szent László királyt is megmintázzák. Talán éppen ők találták ki, hogy a csatabárd legyen a lovagként megjelenített magyar király jelképe, hiszen szobrainál nekik kellett megalkotniuk az ábrázolás alaptípusát. Ebben segíthette őket a sárkányölő szent addigra már kialakult ikonográfiája.

Amikor a XIX. század végén egyértelműen kiderült, hogy a prágai Szent György-szobor alkotói magyarországi művészek voltak, itthon is látni szerették volna művüket. Ferenc József király a szoborról két gipszmásolatot készíttetett. Az egyiket az Erdélyi Múzeumnak, a másikat pedig a fővárosnak ajándékozta. Ezekről 1904-ben Róna József öntődjében három bronzmásolatot készítettek. Kolozsvárra állították fel az első példányt, amely 1960-ban került mai helyére, a Farkas utcai református templom elé. A második példányt Budán, a Halászbástya fölépcsője mellé helyezték. A harmadik példány, Stróbl Alajos kérésére, 1906-ban a pesti Epreskert szoborparkjába került. Onnan azonban később a Nemzeti Múzeumba vitték át, a helyére pedig e másolat másolata került.[45]

A másik gipszminta a Budapesti Műszaki Egyetemen kötött ki és jelenleg is ott van. Erről több további ötvényt készítettek. 1930-ban Klebelsberg Kuno Szegedet ajándékozta meg egy újabb példánnyal, amelyet 1938-ban avattak fel, majd 1959-ben került a mai helyére. 2012-ben Sepsiszentgyörgyön állították fel a legújabb másolatot a szoborból, amelynek az elkészítése kilenc hónapot vett igénybe. (Az eredetit hajdan egyetlen darabban öntötték ki, a mostanin 54 elemből tudták összeállítani.)

A felsorolt másolatok szolgálai követették a prágai szobor téves kiegészítését, a hosszú lándzsát, a markolat felőli végére illesztett zászlócskával, amely valójában a lándzsa csúcsa alatt szokott lenni! Valamelyik másolat öntésekor érdemes lett volna, a korabeli ikonográfiai párhuzamok nyomán, az elveszett pajzsot pótolni és a sziklán az egykor álló leány alakját megformázni. Ez segítene volna elképzelni, hogy milyen lehetett a Kolozsvári testvérek Szent György-szobra a kompozíció eredeti teljességében.

[1] A Szent György lovagrend alapítólevelének viaszpecsétje a Magyar Nemzeti Múzeumban. Fidler Antal erről készült metszete (Acta litteraria Musei nationalis Hungarici, tomus I., Budae, 1818, 384.)

[2] Szent György mártírnak innepéről. = Erdy-kódex (1526–1527), 265.

[3] I. de sancto Georgio, quomodo interfecit draconem. = Magyar Anjou legendárium, kiad. Levárdy Ferenc,

Budapest, Magyar Helikon–Corvina, 1975: XXII / Szent György, 90. (v: 54v)

[4] Lángi József, Tarpa, református templom. = Középkori templomok a Tiszától a Kárpátokig. Középkori templomok útja Szabolcsban, Beregben és Kárpátalján. Második kötet, szerk. Kollár Tibor, Nyíregyháza, 2013, 338–340.

[5] Veronában, a Basilica di San Zenoban látható a tarpaival jól összevethető XIV. századi Szent György-freskó.

[6] Czákó Elemér, Kolozsvári Márton és György XIV-ik századi szobrászok, Budapest, 1904; Balogh Jolán, Márton és György kolozsvári szobrászok, Erdélyi Múzeum, 1934, XXXIX/1. szám, 107–136; Balogh Jolán, Varadinum * Várad vára, I–II. Bp., 1982; Pogány-Balás Edit, Kolozsvári Márton és György Szent György szobrának antik előképéről, Művészettörténeti értesítő, 24 (1975), 1–16; Marosi Ernő, „Opus Imaginis Sancti Georgii”. = Kép és hasonmás. Művészet és valóság a 14–15. századi Magyarországon (Művészettörténeti Füzetek, 23), Budapest, 1995, 86–123.

[7] Václav Hájek z Libočan, Kronyka czeska, Praga, 1541, CCCXXXVIIv.

[8] Wenceslaus Hagecius von Libotschan, Böhmische Chronik vom Ursprung der Böhmen, von ihrer Hertzogen und Könige, graffen, Adels und Geschlechter Ankunfft, übersetzt von Johann Sandel, Prag, 1596.

– Hana Marková, Hájeks „Kronika česká” (1541) und die deutsche Übersetzung von Johann Sandel (1596), Germanistisches Jahrbuch Tschechien-Slowakei, Neue Folge 1 (1991), 136–147.

[9] Adolph Pleischl, Beiträge zu einer medicinischen Topographie Prags, der Hauptstadt Böhmens, Prag, 1836, 25–35.

[10] Czákó Elemér, Kolozsvári Márton és György XIV-ik századi szobrászok, Budapest, 1904, 17. – Jahrbuch der Kunsthistorischen Sammlungen des Allerhöchsten Kaiserhauses, XII. Band, Wien, 1891, XLVIII (8144. tétel)

[11] László Gyula, Kolozsvári Márton es György Szent-György szobrának lószerszámja, Erdélyi Tudományos Intézet, Kolozsvár, 1942.

[12] Carl Adolph Redel, Das sehenswürdigte Prag, Nürnberg und Prag, 1710, 73.

[13] Bohuslaus Balbinus, Epitomae historica Rerum Bohemicarum, Lib. III, Praegae, 1677, 379. (cap. XXI.)

[14] Jan Frantisek Beckovsky, Poselkyně starých přiběhův českých, Praha, 1700, 587.

[15] Bohuslaus Balbinus, Liber III. decadis I. Miscellaneorum historicorum Regni Bohemiae, Praegae, 1681, 126.

[16] Balogh Jolán, Márton és György kolozsvári szobrászok, Erdélyi Múzeum, Cluj-Kolozsvár, 1934, 91; Balogh Jolán, Az erdélyi renaissance, Erdélyi Tudományos Intézet, Kolozsvár, 1943, 39. Balogh Jolán, Varadinum * Várad vára, II. Bp., 1982, 311.

[17] Franciscus Pubitschka, Chronologische Geschichte Böhmens des 5ten Theils 1ter Band. Unter den Zwischenkönigen, und dem K. Karl IVten: 5. Theil I. Band, 5., Prag, 1784, 597.

[18] Wenrich Vilmos, Néhány szó két hazai művészről, Századok, 1879, a vidéki kirándulás melléklete, 122–125.

[19] A ló jobb heréje nagyobb a másiknál.

[20] Miskolczi Csulyák István, Diarium apodemicum, fol. 101r. OSzK, Kézirattár.

[21] Schedius Lajos, Zeitschrift von und für Ungarn, 1804, 86–87.

[22] Josephus Aloys Kereszturi, Compendiaria descriptio foundationis, ac vicissitudinum episcopatus, et capituli M. Varadinensis, Pars secunda, Magno-Varadini [Nagyvárad], 1806, 230–234.

[23] Marosi Ernő, Márton és György kolozsvári szobrász testvérpár. = Magyar Művelődéstörténeti Lexikon, középkor és kora újkor VII. főszerk. Kőszeghy Péter, Balassi Kiadó, Budapest, 2007, 310–315. (A diarium azon lapjának hasonmásával, amely váradai szobrok leírását tartalmazza.)

[24] V[arjú] E[lemér], Kolozsvári Márton és György váradai királysobraitól, Archaeologiai Értesítő, 39 (1920–1922) 103–104. – Boér Ilka, Balogh Jolán levelezése a Székely Nemzeti Múzeummal (1942–1943), Lymbus. Magyarságtudományi Forrásközlemények, 2012–2013, 319–326.

[25] Középkori magyar verseink, szerkesztette Horváth Cyrill, Budapest, 1921, 222–224.

[26] Huszár Gál énekeskönyvében: A keresztényi gyülekezetben való isteni dicséretetek, (Debrecen), 1560, P5v–P6r.

[27] Horváth Mihály, Magyar regesták a bécsi császári levéltárból 1118–1605, Magyar Történelmi Tár, IX. kötet, Pest, 1861, 95–96. (Tévesen Mátyás főherceget nevezi meg Ernő helyett) – Bécs, Österreichisches Haus-Hof- und Staatsarchiv, Ungarische Akten Allgemeine Akten Fasc. 132. Konv. B. fol. 158–159. (Az eredeti levelekhez való hozzáférésért Fazakas István és Oross András illeti köszönet!)

[28] Nicolaus Istvánfi Pannonus, Historiarum de rebus Ungaricis libri XXXIV, Coloniae Agrippinae, 1622,731.

[29] Szamosközy István Történeti maradványai 1566–1603. Az erdélyi fejedelmek birtokában volt eredeti példányról kiadta Szilágyi Sándor, második kötet, 1598–1599, Budapest, 1876, 167.

[30] Szamosközy István, Erdély története [1598-1599, 1603] második kiadás, fordította Borzsák István, Magyar Helikon, Budapest, 1977, 138–139.

[31] Polükleitosz a Kr. e. V. században élt, bronzszobraitól híres szobrász volt.

[32] Szenci Molnár Albert, Nuncupatoria epistola. = Dictionarium Ungarico-Latinum, Noribergae, 1604,)(3.

[33] Szenci Molnár Albert Válogott művei, Tolnai Gábor irányításával sajtó alá rendezte Vásárhelyi Judit, Magvető Kiadó, Budapest, 1976, 179. Az Ajánlólevél Borzsák István fordítása.

[34] Révay László Naplójából. = Bethlen Gábor krónikásai, krónikák, emlékiratok, naplók a nagy fejedelemről, összeállította, bevezette és jegyzetekkel ellátta Makkai László, Gondolat Kiadó, Budapest, 1980, 269.

[35] Petrus de Rewa, De Monarchia et Sacra Corona Regni Hungariae, Francoforti, 1659, 8.

[36] Evlia Cselebi török világotutazó magyarországi utazásai 1660–1664, második kiadás, fordította Karácson Imre, Gondolat Kiadó, Budapest, 1985, 61–63.

[37] Szalárdi János Siralmas magyar krónikája, sajtó alá rendezte a bevezető tanulmányt és a jegyzeteket irta Szakály Ferenc, Budapest, 1980, 633.

[38] Horváth Mihály, Az ipar és kereskedelem története Magyarországon, a 14. század elejéig, Buda, 1842, 267–268.

[39] Nagy-Várad, Vasárnapi Újság, Pest, 4 (1857) június 21, 25. szám, 230.

[40] Szentmártoni Szabó Géza, Kanizsay János esztergomi érsek korabeli portréja és címere Bázalban, Turul, 84 (2011), 4. füzet, 137–139.

[41] Lásd még: Szentmártoni Szabó Géza, László király, a szent és a lovag, Napút, 2017, 8. szám, 48–56.

[42] Márki Sándor, Kolozsvár neve, Földrajzi Közlemények, 1904, 406.

[43] Jakab Elek, Oklevéltár Kolozsvár története első kötetéhez. Első kötet, Buda, 1870, 105.

[44] Magyarország történeti kronológiája, I. kötet. A kezdetektől 1526-ig, főszerkesztő Benda Kálmán, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1981, 222.

[45] Murádin Katalin–Murádin Jenő, Levéltári források a kolozsvári Szent György-szobor történetéhez, Magyar Műemlékvédelem, Budapest, 2006, 287–293; Révész Emese, Az emlékezés és felejtés kertje. Az Egreskert és szobrai, Múzeumcafé, 61. Kert: a táj mint műemlék, Budapest, 2017, 77–114.

Illusztráció: Sárkányölő

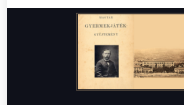

Feltöltötte:

Napút Online

Ezek is érdekelhetik!

Kriston-Vízi József: Kiss Áron „Magyar

Kész Barnabás: Az otthon szíve – a hagyományos

Gráfik Imre: A nyereg, mint hungaricum, és

Miklóssy Endre: Válj azzá, ami vagy! →

gyermekjáték-
gyűjteménye" és a Budai
Képző →

ugocsbai parasztház
konyhája és tűzhelye →

lovass kultúránk
lehetőségei →

Friss

Tim Mariann: FÜLED
október 16th | by *Napút Online*

Fucskó Miklós: Fabula rázza
(gyerekversek) 2. rész"
október 16th | by *Napút Online*

Pintér Ferenc: Lokáció
(haikuk)
október 15th | by *Napút Online*

Címkék

asztalírók beharangozó cikkek
cédrus dráma esszé fénykör
haiku hangszóló hírek kritika
körkérdés levélfa meghívó
műfordítás próza pályázat
tanulmány tárlat vers videók
visszhang önszócikk

Támogatók

Lapgazda

Cédrus Művészeti Alapítvány

1136 Budapest, Pannónia u. 6.
Tel.: 06 (1) 247-6657
Mobil: 06 (30) 511-3762
Adószám: 18110661-2-41
Számlasszám: 11713012-21181665
ISSN 1588-1466

Főszerkesztő és felelős kiadó:
Szondi György
szon46gy@gmail.com

Főszerkesztő-helyettes
(honlapgazda, képgrafikai tervező):
Hegyi-Botos Attila
online.naput@gmail.com